

Sant Bonaventura

Fra Jacint Duran

Al llibre *Itinerari de la ment a Déu* de sant Bonaventura hi ha una pregària que diu: “Al principi invoco el Primer Principi de qui descendeixen totes les il·luminacions com a Pare de les llums, de qui provenen tota donació òptima, tot do perfecte, o sigui, el Pare etern, pel seu Fill, nostre Senyor Jesucrist, perquè ens concedeixi, per intercessió de la santíssima Verge Maria, mare del mateix Déu i Senyor Nostre Jesucrist i pel benaurat Francesc, pare nostre, que amb els ulls de la nostra ànima siguem il·luminats per dirigir els nostres peus cap al camí d’aquella pau que sobrepassa tots els sentits.”

La seva vida

Sant Bonaventura omple la meitat del segle XIII. Neix el 1217 i mor el 1274, per tant, agafa ben bé el mig del segle XIII. En aquell moment Europa està en expansió. Al 1212 s'havia guanyat la batalla de les Navas de Tolosa, havien fet recular els musulmans, Europa s'expandia cap al sud. S'expandia també cap a l'est perquè estava amb forta col·laboració amb Constantinoble i d'aquí naixerà el Concili de Lió II, on participarà sant Bonaventura. Per les creuades s'havien obert camins comercials, cap a l'est s'arribarà a la Xina. Marco Polo és de l'època de sant Bonaventura, va arribar a la Xina amb un grup de franciscans. I cap al nord Europa també s'anava expandint. El cristianisme va anar agafant parts d'Europa que no havien estat cristianitzades. És un moment d'expansió.

És una època en què les universitats tenen molta força. La universitat és un invent de la cristiandat. No es dona en cap cultura anterior ni contemporània. Això d'ajuntar tots els sabers en un sol lloc és un invent del segle XIII. I, en el temps en què viu sant Bonaventura, la universitat està en un moment molt fort. La qüestió universitària és molt important per enquadrar sant Bonaventura, sobretot a París, que és el lloc on ell es mourà en aquest camp.

En aquell moment comencen a construir-se els estats nacionals, l'afirmació forta de les nacions, fet que marcarà tot Occident fins avui. Comença a Alemanya, amb Felip II, i Anglaterra també ja comença a tenir consistència nacional, i això posa en perill la unitat de l'Església.

És l'època en què es comencen a concretar les llengües llatines. El beat Ramon Llull escriu una bona part de la seva obra no en llatí sinó en català, que és la primera llengua d'expressió filosòfica després del llatí. I el primer que escriu en italià és sant Francesc. El Càntic del Germà Sol és la primera peça escrita no en llatí a Itàlia. Ja poc a poc es deixa d'anomenar les persones pel lloc on neixen i comencen a prendre força els cognoms. Això vol dir la importància que anirà prenent la qüestió de l'individu per sobre de la col·lectivitat. Per exemple a Ramon Llull se l'anomena pel cognom, en canvi a sant Francesc, que és una mica anterior, encara se l'anomena per la seva ciutat, Assís.

No trobem biografies massa detallades de sant Bonaventura. Neix el 1217 en un poble anomenat Bagnoregio que, quan ell serà frare, el posaran dintre de la província romana, per tant, quedarà dintre dels Estats Pontificis. El 1217 els frares eren encara un petit grupet. Bonaventura neix en una família benestant i, quan té 18 anys li poden pagar els estudis a París, que no era fàcil ni barat perquè eren molts i molts anys d'estudi.

Quan mor sant Francesc en 1226 ell, que tenia 8 anys, agafa una malaltia molt greu i, tot i que el seu pare és metge, tots creuen que ha de morir. La seva mare invoca sant Francesc, que fa poc que ha mort, i que no serà canonitzat fins dos anys més tard. I li fa el miracle de retornar la salut al seu fill. L'agraïment serà un dels motius pels quals l'any 1260, redactarà la biografia de sant Francesc. Ell mateix ho diu a la *Legenda Maior*.

El 1235 entra a estudiar a París. Va anar-hi com a laic, encara que quan un entrava a la universitat li feien la tonsura clerical. Tots els universitaris eren tonsurats, o sigui,

qualsevol universitari era clergue però no perquè hagués de ser després ordenat de prevere.

El 1243 ingressa a l'orde franciscà. En aquell moment, a la Universitat de París hi havia mil frares franciscans estudiants. I, a tota Europa, que llavors eren uns 40 milions de persones, hi havia 30.000 frares.

Bonaventura queda molt impactat per Alexandre d'Hales, que és el primer filòsof i pensador franciscà; Bonaventura dirà que el té com a pare i com a mestre. És un gran pensador que va vertebrar les primeres escoles dins l'orde franciscà. Quan li pregunten la raó per la qual es va fer frare, en un escrit posterior ho explica ell mateix: "Confesso davant Déu que la raó que m'ha fet estimar màximament la vida de sant Francesc, ha estat la seva semblança amb el començ de l'Església. La semblança és: L'Església comença amb simples pescadors i s'enriqueix després amb doctes, molt il·lustres i savis." Amb l'orde franciscà passa el mateix: comença amb gent molt senzilla i després hi entra gent de gran qualitat intel·lectual i brillants mestres. I això a ell li va semblar que era semblant al que havia passat als inicis de l'Església. D'aquí es pot deduir que la forma de vida de sant Francesc no està fundada en la prudència humana, sinó en Crist. Si les obres de Crist no minven sinó que creixen constantment, vol dir que és el Senyor qui les duu a terme. I continua: "No s'han pas d'averkonyir d'unir-se a aquesta fraternitat d'homes senzills, altres homes savis, atenent sempre a la paraula de l'apòstol: Si algú de vosaltres es creu savi, que es faci neci per arribar a ser savi." Són paraules de sant Bonaventura no posades perquè sí. Estarà en la plenitud de la intel·lectualitat del moment. En aquell moment es començava ja a fer una cosa que Hans Urs Von Balthasar subratllarà després: "Al principi de l'Església es feia teologia agenollat. Va haver-hi un moment en què es va deixar de fer teologia agenollat i es va fer assegut." Això és el canvi radical de la teologia. Estem en aquest punt i sant Bonaventura sí que ho té en compte. Sant Bonaventura és profundament franciscà i, per tant, té sant Francesc com a punt de referència. Els estudis són ambivalents, poden ajudar-nos al trobament amb Déu i només per això valen la pena, en la mesura que ajuden a fer un bon home i a trobar-se amb Déu. Té clar que l'home només pot ser bo trobant-se amb Déu. Si els estudis no serveixen per a això, que és el que passa moltes vegades, són un obstacle per allò més important que és arribar a Déu.

Sant Bonaventura entra el 1243 a l'orde de frares menors. És fet doctor en teologia el 1253. En aquest moment, a la Universitat de París, els professors majoritàriament eren sacerdots seculars, i estaven en tensió amb els frares. Per això, obstaculitzaven màximament els doctorats dels ordes mendicants (dominics, carmelites, trinitaris i franciscans). El 1253 sant Bonaventura serà declarat doctor, però no per la Universitat de París sinó per Joan de Parma que és el general de l'orde. Posteriorment, va intervenir el Papa, va ratificar-lo com a doctor, no només a ell sinó a tota una colla de frares de diferents ordes.

Hi ha un altre entrebanc que portava inquietud en aquell moment, a tota l'Església i a l'orde franciscà en particular. Era el joaquimisme.

Joaquim de Fiore, un abat cistercenc de finals del segle XII, escriurà un llibre que té una gran divulgació al segle XIII. Ell divideix la història en tres parts: l'Antic Testament, com a època del Pare, època marcada pels sacerdots, època de la Llei; en un segon moment l'època del Fill, el Nou Testament, marcada pels laics; i dirà que ha de començar una nova època, l'era de l'Esperit Sant, filla d'un nou orde religiós i, per tant, quedarà marcada per l'espiritualitat. La vida religiosa obrirà el camí de l'Evangelí Etern, d'una època nova i definitiva.

"L'Evangelí etern", superava l'anterior i, serà l'època de l'Esperit Sant. L'estructura de l'Església no comptava, aquesta quedava en mans d'un nou orde religiós que portava les marques del Déu Altíssim, com diu el capítol setè de l'Apocalipsi. Lògicament la lectura era fàcil des de la perspectiva de molts franciscans. Qui portava les marques del Déu Altíssim? Sant Francesc amb els estigmes. Les marques de l'estigmatitzat. Les marques del Déu crucificat. Molts franciscans van fer aquesta lectura i es produí tot un moviment que moltes vegades sobrepassava els límits de l'orde i de l'ortodòxia.

Això va xocar profundament amb la Universitat de París.

Un altre problema que hi havia en aquell moment era la Introducció de la Filosofia d'Aristòtil en la Teologia, que havia arribat a Europa a través del món islàmic.

En aquell moment hi havia un gran general a l'orde Franciscà, Joan de Parma, que serà anomenat popularment com a beat. Va ser un gran home però marcat per aquesta visió joaquimita. El Papa el va treure de general de l'orde i va convocar un capítol a Roma i, com que Joan de Parma era molt estimat pels frares, li van dir que ell mateix elegís el seu successor perquè seria qui l'hauria de judicar. I ell va elegir com a successor seu sant Bonaventura, que va ser elegit general de l'orde el 1257, tres anys abans del Capítol de Narbona on es van redactar les Constitucions, tant marcades per ell i que van obrir un nou camí per a l'orde de Framenors.

En aquest context s'han de posar alguns dels llibres que va escriure sant Bonaventura. Abans de ser nomenat general va escriure els *Comentaris a les Sentències de Pere Lombard*, i diferents escrits sobre qüestions disputades d'aquella època.

Quan l'anomenen general, el primer que fa es començar a visitar els frares, i després es retirà a la Verna, lloc on sant Francesc va rebre els estigmes. Allà compondrà un dels textos més importants de l'Edat Mitjana: *Itinerari de la ment a Déu*. És un text profund, que en alguns dels seus capítols és de difícil lectura. Molt bonic, bastant curt i que necessita ser meditat poc a poc. En aquesta època també escriurà una altre llibre: el *Breviloquium*, que el farà per als estudiants. És un resum de la seva manera de pensar. Escriurà també *La triple via* i el *Soliloqui*. Sant Bonaventura serà l'home de l'orde franciscà, el marcarà profundament a través de la seva espiritualitat i de la seva manera de fer. I, sobretot, va ser un home de reconciliació. Té molt present Joaquim de Fiore, dialoga amb els seus escrits i, poc a poc, anirà treballant-lo i coronarà aquest treball amb el text més profund de sant Bonaventura, l'*Hexaemeron*, que és l'últim text que surt d'ell, però que ell no escriu; són unes conferències fetes a París i els alumnes li van copiar i ell va corregir. Després del capítol de 1260, quan es redactaran les Constitucions de Narbona, molt influenciades per Bonaventura, posteriorment, el nostre sant escriurà les

Legenda Maior i *Legenda Minor* de sant Francesc, que seran els textos bàsics i oficials de l'orde que marcaran la història franciscana, seran la imatge comuna i oficial de sant Francesc, a partir de llavors. Giotto la seguirà quan pintarà els frescos de la basílica superior d'Assís.

El 1273, finalment el Papa el nomena bisbe i cardenal, i li encomanarà una missió: que organitzi el Concili de Lió II, la finalitat bàsica del qual, a part de la renovació de l'Església i d'altres temes, era la unitat amb l'Església oriental. Bonaventura va beure molt dels textos orientals de l'Església i, per això, el Papa va considerar que era la persona adequada per organitzar aquest esdeveniment tan important.

Bonaventura va morir en una de les sessions del Concili, era l'any 1274. A les actes del Concili posen que el Papa va presidir el seu funeral. Anant cap al Concili també va morir sant Tomàs d'Aquino.

Sant Bonaventura va treballar per la unitat de les Esglésies, i va trobar una fórmula que acceptaran tant els pares conciliaris d'Orient com d'Occident, però la unitat no es portarà a terme; es esglésies particulars no acceptaran el que havia fet el Concili.

La seva espiritualitat

Hans Urs Von Balthasar, també Benet XVI i altres teòlegs diuen que l'espiritualitat de sant Bonaventura es basa, sobretot quan és general, en l'experiència de Francesc d'Assís, especialment en el fet de la Verna, l'experiència de l'estigmatització. Entenent el que va passar a la Verna, tal com ho porten els textos, es veu el cor del pensament de sant Bonaventura.

L'estigmatització és un fet amb testimonis contemporanis i molt pròxims a sant Francesc. És el cor del text central de sant Bonaventura, de *l'Itinerari de la ment a Déu*, i de tot el seu pensament. Ens fixarem en aquest text, per endinsar-nos en l'espiritualitat i pensament de sant Bonaventura.

Una de les primeres notícies sobre l'estigmatització és de quan Francesc mor el 1226, i fra Elies, que llavors era vicari general, n'és testimoni directe. Fra Elies anuncia la mort de Francesc a tot l'orde. I, a més, diu que malgrat el dolor, ha de donar una gran notícia, i descriu les nafres de sant Francesc.

Tenim, a més, un text molt entranyable de fra Lleó, un manuscrit fet pel mateix sant Francesc, *Les lloances al Déu Altíssim*, i que fra Lleó conservà cosit dins del seu hàbit. Al darrere d'aquest full fra Lleó posa en tinta vermella: "el benaurat Francesc dos anys abans de morir va fer una quaresma... I la mà del Senyor es posà sobre d'ell. Després de la visió i al·locució del serafí i de la impressió de les nafres de Crist en el seu cos, feu aquestes lloances, escrites a l'altra banda del paper, i que va escriure de pròpia mà, donant gràcies a Déu pel benefici concedit".

Tenim un altre text. El 1228, dos anys després de la mort de sant Francesc, fra Tomàs de Celano, el seu biògraf més antic, descriu el fet amb molts detalls. Sant Bonaventura, copiarà del text de fra Tomàs de Celano al final de *l'Itinerari de la ment a Déu*, i dirà, a més, que ell mateix ha sentit contar a un germà que hi era això que ell ha escrit, i dona el nom del testimoni. L'espiritualitat de sant Bonaventura és aquí d'on beu. *l'Itinerari de la ment a Déu* està redactat al mateix lloc on sant Francesc va tenir els estigmes. L'esquema del llibre està fet amb les sis ales del serafí que es va aparèixer a sant Francesc, i el nucli mateix del text vol transmetre l'esperit de sant Francesc a la Verna.

Sant Bonaventura incorporarà, el text de fra Tomàs de Celano, on parla de l'estigmatització, amb petits retocs a la *Legenda Maior*, que havia demanat el Capítol General del 1260 i presentada en el capítol del 1263. Bonaventura escriu: "Davant d'aquesta aparició, el benaurat servent de l'Altíssim se sentí absorit d'admiració però no arribava a desxifrar-ne el significat. Era envaït d'una viva joia, assaborint amb complaença l'esguard bellíssim, inimaginable i dolç d'aquell serafí que el mirava; però, ensems, l'angoixava profundament veure'l clavat a la creu i l'omplí, també, d'un intens dolor compassiu" (LM 6,2).

Aquí hi ha dos sentiments, un de fascinació, de seducció per la bellesa del serafí; i, a la vegada, al mateix moment, de dolor i de compassió. Unir aquestes dues coses és l'experiència de la Verna. El Déu de Francesc d'Assís és un Déu que atreu, que fascina, que és tot altre, però a la vegada, un Déu al qual tens compassió, perquè està clavat a la creu. Aquesta connotació és el que ens voldrà transmetre sant Bonaventura en el seu text.

El seu text *Itinerari de la ment a Déu*, com hem dit, està fet a la Verna l'any 1259, trenta-tres anys després de la mort de sant Francesc. Tindrà vuit parts: un pròleg, 6 capítols per a cadascuna de les ales del serafí, i un setè capítol conclusiu. Però el cor de tot el llibre és l'experiència del trobament personal amb Jesús que l'atreu infinitament i li suscita una profunda compassió. Serà aquesta compassió per Déu el que guarirà l'ànima de Francesc. És aquesta profunda compassió per Déu el que sant Bonaventura vol transmetre, al costat d'una gran transcendència de Déu. La forta fascinació i atracció, juntament amb la dolorosa compassió per Déu, és central per comprendre sant Francesc i sant Bonaventura.

El text de *l'Itinerari de la ment a Déu* comença així, demanant la pau: "Perquè dirigeixi els nostres peus cap al camí d'aquella pau que sobrepassa tot sentit." Per tant, el que intenta sant Bonaventura és portar l'ànima a la profunda pau de l'Esperit. I com es pot fer això? Molt concret, per l'amor a Jesucrist. Aquest amor a Jesucrist es pot interpretar com l'amor de Jesucrist cap a nosaltres i per l'amor que nosaltres li tenim a ell. El que vol subratllar sant Bonaventura bàsicament és l'amor que nosaltres tenim a Jesucrist. Aquest amor a Jesucrist és el que arriba a guarir. Sant Bonaventura en el pròleg dirà: "Això és bàsicament fruit d'una ànima no tèbia, ni adormida, ni a mitges tintes, sinó una ànima amb desig." El qui vulgui seguir aquest camí, dirà sant Bonaventura, ha de ser una ànima amb foc, amb desig, ha de ser un home de desig, excitar el desig. I això de dues maneres, dirà ell: a través de l'oració i de la meditació. Per això dirà en el text: "No fos cas que pensis que basta la lectura sense la unció, l'especulació sense la devoció, la investigació sense l'admiració, l'exultació, l'activitat sense la pregària, la ciència sense

caritat, la intel·ligència sense unitat, l'estudi sense la pràctica divina." Ell comença dient sempre que per arribar a la pau no n'hi ha prou amb la lectura, amb l'especulació, amb l'estudi; es tracta d'un trobament personal en l'oració, la devoció, l'exultació, la humilitat, etc. Això, en el capítol primer del text que es titula precisament així: "Especulació d'un pobre en el desert". Sant Bonaventura dirà: "Què és el que més desitja l'ànima humana? La felicitat." I la felicitat, on es troba segons sant Bonaventura? Per a ell només es troba en Déu. L'ànima troba la seva felicitat només en Déu. Dirà: "L'home està fet per fruir de la unió amb Déu." Què ha passat, doncs? L'home, a través del pecat, s'ha encorbat, està mirant cap avall, està mirant-se el melic. Caldrà fer-lo pujar cap a dalt. Fins i tot per arribar a la veritat, dirà sant Bonaventura, no n'hi ha prou amb l'estudi. Dirà que perquè hi hagi realment estudi autèntic s'ha de pregar. Amb això es fa ressò de sant Anselm de Canterbury, que deia: "Jo no busco la veritat per creure sinó que crec per trobar la veritat." Només aquell que creu, no com a qüestió especulativa, sinó a través de la pregària copsa la realitat. Sant Bonaventura dirà que per copsar la veritat el primer que cal fer és pregar.

Segona cosa per conèixer la veritat segons sant Bonaventura: tenir una vida santa. Si no tinc una vida santa no copsaré la veritat. Això ressonarà segles més tard en Sören Kierkegaard, en el segle XIX, que dirà el mateix: "Aquell que en un moment determinat copsa un punt de la veritat però no hi adequa la vida, el primer que es comença a perdre és la veritat." Per fer un estudi seriós, dirà sant Bonaventura, s'ha de començar pregant i després fent una vida bona. Només la bondat porta a la veritat.

I en tercer lloc, l'especulació. Sant Bonaventura, en aquest capítol, dirà que les sis ales del serafí representen, les dues primeres, buscar Déu fora de tu, en les criatures; les altres dues és dintre de tu; i les dues darreres, buscar Déu sobre de tu. Fora de tu són els vestigis de Déu a la creació. Però si no creus, no es copsen aquests vestigis. Qui vulgui demostrar Déu a través de les coses, no se'n sortirà. Només un veu que les coses són de Déu quan creu i, llavors, dirà Bonaventura, entén la realitat. Dirà: "Primer adorar Déu per les coses." A les *Confessions* sant Agustí diu: "Si mires el món, el mon diu: no soc jo el que tu busques; si mires la relació amb els altres, ressona: no sóc el que tu busques..." Sant Bonaventura dirà que coneixes Déu per les coses, com a rebot, però, a més, hi ha una presència de Déu en les coses. Això és propi de sant Bonaventura i ho agafa de sant Francesc. Al Càntic de les Criatures Francesc dirà del germà sol: "i porta de tu, Altíssim, gran significació". Les coses porten significació de Déu; són vestigis de Déu. No solament et diuen, com pensa sant Agustí: "no soc jo el que cerques" sinó que són vestigis de Déu. Per sant Bonaventura l'home quan mira el seu interior, no solament troba vestigis de Déu sinó que troba la imatge de Déu, imatge del Déu Trinitat. Freud el que farà és posar de cap per avall la Trinitat de què parlava sant Bonaventura i la tradició. La capgira. La recerca *ad extra*, i la recerca *ad intra*. I finalment, la recerca *ad supra* serà mirar, contemplar, bàsicament Déu com a ésser i com a bé suprem, posant sempre Jesucrist en tot i per tot. Cadascú ha d'estar recolzat en l'experiència personal amb Jesús.

El capítol 7 és molt profund. Al final treu tota l'especulació, tot el pensament... i només es queda amb la referència al Déu crucificat. Us cito un trosset que és molt significatiu. Fa una referència al temple de Jerusalem, amb l'atri, el sant, i el sant dels sants. Ara estem al sant dels sants: "Aquell que mira vers aquest propiciatori, que és Jesucrist, on hi ha la sang, girant plenament el rostre cap a Crist, mirant-lo penjat en la creu, amb la

fe, l'esperança i la caritat, caritat cap a Jesucrist, devoció, admiració, exultació, lloança i jubilació, celebra amb ell la Pasqua, és a dir, el trànsit, de manera que el tronc de la creu passa el Mar Roig, entrant des de l'Egipte en el desert, on assaboreix el mannà amagat. I descansa amb Crist en el túmul, com si estigués mort a l'exterior, sentint, però, en tant que és possible en aquest món, el que a la creu fou dit al lladre pel Crist: 'Avui seràs amb mi al Paradís'".

Com hem dit, per a Bonaventura el camí de la ment a Déu té set etapes. La setena és la del repòs. Ell vol aquest temps de repòs, ja ara i aquí. I diu la manera d'acostar-lo i de viure'l.

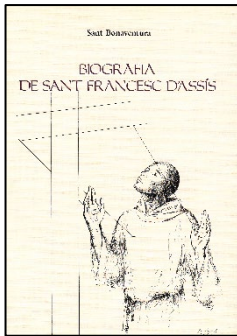
I al final diu: "Però si investigues de quina manera són aquestes coses, interroga la gràcia, no la doctrina; el desig, no l'intel·lecte; el gemec de l'oració, no l'estudi de la lliçó; l'espòs, no el mestre; Déu, no l'home; la tenebra, no la claror; no la llum, sinó el foc que inflama totalment i que porta a Déu amb excessives uncions i afectes ardentíssims. Aquest foc és, certament, Déu, i la seva fornal és Jerusalem, i el Crist el va encendre amb el fervor de la seva ardentíssima passió, pel qual només el rep aquell que diu: 'La meua ànima ha elegit el suplici i els meus ossos la mort. Aquell que estima aquesta mort, pot veure Déu, perquè sens dubte és cert allò que es diu: 'No em veurà l'home si no mor'. Morim, doncs, i entrem en la tenebror, imosem silenci a les preocupacions i a les concupiscències i els fantasmes; passem amb el Crist crucificat d'aquest món al Pare perquè, manifestat en nosaltres el Pare, diguem: "Ens basta"¹.

Sant Bonaventura parla amb molta naturalitat de l'èxodus, de l'èxtasi. Ens diu una cosa curiosíssima: "L'èxtasi és com una mort interrompuda". De la mateixa manera passem d'aquest món a l'altre. L'experiència de Déu, de fet, és mort. No es pot veure Déu sense morir. Ja ho diu Jesús: "Qui vulgui salvar la vida la perd, qui la perdi la trobarà". Si no morim no podem veure Déu. Per tant, l'èxtasi és la mort, l'experiència de la mort que s'interromp. L'èxtasi total serà la mort total quan un es posarà en mans de Déu i li ho donarà tot.

¹ *Itinerari de la ment a Déu*, a Sant Bonaventura, Obres escollides, Col. Textos Filosòfics 44, Ed. Laia 1986, p: 88.

SANT BONAVENTURA

Bibliografia

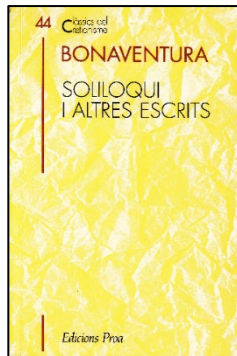

BIOGRAFIA DE SANT FRANCESC D'ASSÍS

LES FONTS FRANCISCANES 2.

LA FORMIGA D'OR, BARCELONA, 1994.

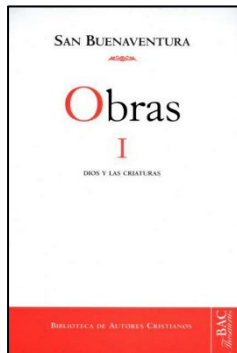
Conté: *La Llegenda Maior*, *la Llegenda Minor* i *la Carta de fra Elies*.

SOLILÒQUI I ALTRES ESCRITS

FACULTAT DE TEOLOGIA DE CATALUNYA I FUNDACIÓ ENCICLOPÈDIA CATALANA, COL. CLÀSSICS DEL CRISTIANISME 44, EDICIONS PROA, BARCELONA 1994.

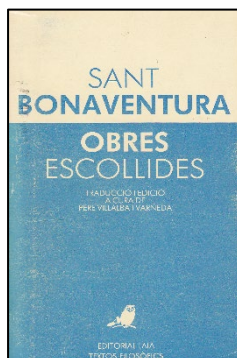
Conté: *El Soliloqui sobre els quatre exercicis mentals*, *La triple via*, *l'arbre de la vida* i *el govern de l'ànima*.

OBRAS COMPLETAS

BIBLIOTECA DE AUTORES CRISTIANOS, COL. NORMAL 6, MADRID, 2010.

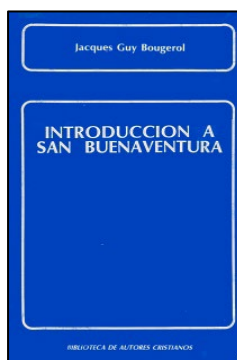
6 volums: I: *Dios y las criaturas*; II: *Jesucristo*; III: *Camino de la sabiduría*; IV: *Teología mística*; V: *Santísima Trinidad. Dones y preceptos*; VI: *Perfección evangélica. Apología de los pobres*.

OBRES ESCOLLIDES

EDITORIAL LAIA. TEXTOS FILOSÒFICS 44, BARCELONA, 1986.

Conté: *Itinerari de l'esperit cap a Déu*; *Reducció de les Ciències a la Teologia*, *La Creació* (Breviloqui, segona part); *Col·lacions sobre l'Hexaèmeron*.

INTRODUCCIÓ A SAN BUENAVENTURA

BIBLIOTECA DE AUTORES CRISTIANOS, COL. MINOR 68, MADRID, 1984.

Estudi sobre la cronologia del sant, les fonts dels seus escrits, la seva tècnica, l'originalitat del mètode de la *reductio* i la *proportio* i les projeccions de la seva obra.